

بسم الله الرحمن الرحيم

تفاوت سلوک عرفانی مرد و زن مبتنی بر اندیشه بانو مجتهدہ امین

نویسندگان: معصومه حیدری، حسنا امیری، سمیرا ابراهیمی

حوزه علمیه امام خمینی (رحمه الله علیه)

زمستان ۱۳۹۹

چکیده

عرفان اسلامی، شناخت خداوند متعال و سلوک عرفانی پیمودن مسیری است که این شناخت و تقرب را عمیق تر و ناگسستنی کند. باتوجه به سوالاتی که در زمینه سلوک عرفانی زن وجود دارد و اهمیت این مساله و با توجه به مقام عرفانی بانو امین و اهمیت نظر ایشان در رابطه با این مساله در این مقاله سعی شده که به تفاوت شیوه ی سیر و سلوک زن با مرد مبتنی بر اندیشه این بانوی گرانقدر پرداخته شود و بیان شود که باتوجه به اندیشه بانو امین زن نیز همانند مرد میتواند به مقامات عرفانی دست یابد و چه بسا به دلیل یک سری امتیازات ویژه ی زن همانند رقت قلب و عاطفی و احساسی بودن زن نسبت به مرد تقرب به خداوند متعال آسان تر نسبت به مرد برای او فراهم شود البته ناگفته نماند در مواردی در این مسیر مانند مرد یکسان می باشد، اما در قسمت هایی همچون ضرورت تربیت فرزند و.. در این مسیر با مرد تفاوت هایی دارد. زن و مرد از نظر ساختار روانی و جسمی تام و کامل آفریده شده اند و به طور یکسان از جوهر انسانیت برخوردارند و در تقرب به حق هیچ تفاوتی میان ایشان نیست؛ اما در هر یک از مرد و زن توانایی و استعداد ویژگی های در به ظهور رسانی صفات الهی نهاده شده است، در عین حال استعداد جلوه نمایی تمامی اسماء و صفات الهی برای دستیابی به عالیتین درجات مقام خلافت الهی در هریک از زن و مرد به ودیعه گذاشته شده است.

واژگان کلیدی: سلوک عرفانی، تقرب به خدا، رقت قلب.

مقدمه

شناخت خداوند متعال و پیمودن مسیر عرفانی موجب تقرب هرچه بیشتر انسان به خداوند می شود؛ چه بسا افرادی در طول تاریخ با پیمودن مسیر عرفان به درجات بالای معنوی رسیده اند. نقش زنان در جامعه ی ما اهمیت ویژه ای دارد و ساخته شدن زنان موجب ساخته شدن جامعه می شود و اگر از این مسأله و ساخته شدن زن غافل شویم اثرات جبران ناپذیری به نسل های بعد که توسط آن ها تربیت می شوند وارد می شود که در نتیجه موجب آسیب های جدی به جامعه می شود.

دنیای امروز، دنیای سرمایه داری و مال اندوزی است و ناپاکان و ثروت اندوزان دیوسیرت جهان برای این که بتوانند به راحتی زن را از حریم عفاف و پاکی بیرون کشند و در جهت نیل به اهداف مادی و اقتصادی، از وی بهره‌وری کنند از اطراف و اکناف عالم، خصوصاً از غرب به ظاهر متمدن، فریاد آزادی زن برآورده، دم از تساوی حقوق زن و مرد می‌زنند. در این خصوص سعی شده که با مطالعه‌ی کتب بانو امین از جمله کتاب توصیه به خواهران ایمانی نظر بانو امین در خصوص تفاوت سلوک زن با مرد را مورد بررسی قرار داد. البته این موضوع قبلاً مبتنی بر نظرات حضرت آیه الله جوادی آملی و محی الدین عربی و مولانا مورد بررسی واقع شده است. اما مسلماً بررسی نظر یک بانو هم چون بانو امین بسیار حائز اهمیت است. در واقع به طور کلی می توان گفت طبق نظر این بانوی بزرگوار زنان نیز می توانند مانند مردان پای در راه سلوک نهاده و به کمال دست یابند. گرچه تفاوت های نظام آفرینش برای زنان و مردان موجب تفاوت در مسیر رسیدن می شود که همان عرفان عملی یا سیر و سلوک است. حال این تفاوت ها چیست و از چه نشأت می گیرد؟ پاسخ این سؤال را باید در مظهرت صفات خداوند و تفاوتشان در زن و مرد جستجو نمود. که یکی مظهر جمال است و دیگری جلال. و از آن جا که جمال بر جلال سبقت دارد سیر و سلوک در زنان با امتیازاتی نسبت به مردان در آیینی اندیشه ی بانو امین

برخوردار است. ابتدا به مفهوم شناسی و سپس اهمیت سلوک عرفانی و ویژگی ها و مختصات سلوک عرفانی زن و مرد از دیدگاه عارفان و سپس از دیدگاه بانو مجتهدہ امین و ... پرداخته شده است. این تحقیق به روش فیش برداری و کتابخانه ای صورت گرفته است. کتابهایی نظیر مسیر خوشبختی (بانو مجتهدہ امین)، زن در آینه جلال و جمال (عبدالله جوادی آملی)، هم چنین مقالاتی هم چون زن و عرفان (حاجیه تقی زاده فانید) و ... در این زمینه استفاده گردید.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- سلوک

(اسم مصدر) [عربی] ۱. رفتار؛ روش. ۲. در پیش گرفتن راهی و در آن راه رفتن. ۳. [قدیمی] درآمدن در جایی. ۴. سازش. ۵. (تصوف) سیر در مراتب وجود برای وصول به کمال و نیل به حقیقت که از شرایط آن عزلت، ریاضت، عبادت، شب‌زنده‌داری و ترک شهوات است.^۱

خداوند انسان و جهان را آفرید و آنان را مظهر صفات خویش قرار داد. و در کلامش تأکید نمود که این آفرینش هدفمند است و بیهوده نیست. «وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ»^۲ ما آسمان و زمین و آن چه را میان آن هاست بیهوده نیافریدیم این گمان کافران است وای بر کافران از آتش (دوزخ)). و این هدف خلقت چیست؟ زندگی و حیاتی که به عقیده ی بسیاری سرشار از سختی و مشکل است و کلام خداوند نیز این موضوع را تأیید می کند «لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ»^۳ که ما انسان را در رنج آفریدیم (و زندگی او پر از رنج‌هاست!). هدف خلقت را نیز از قرآن این گونه می گویند: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۴ من نیافریدم جن و انس را مگر برای آن که عبادتم کنند». در روایتی از امام حسین (علیه السلام) آمده است: «ان الله عز و جل ما خلق العباد الا ليعرفوه، فاذا عرفوه عبده، فاذا عبده استغنوا بعبادته عن عبادة من سواه»^۵ خداوند بلند مرتبه بندگان را

۱. عمید، فرهنگ فارسی عمید، ص ۱۳۵.

۲. سوره ص، آیه ۲۷.

۳. سوره بلد، آیه ۴.

۴. سوره ذاریات، آیه ۵۶.

۵. ابن بابویه، علل الشرایع، ج ۱، ص ۹.

باشند بلکه همان ولگردی و جلوه گری که امروزه عنان بعضی زن ها را گسیخته در اثر فقدان علم و دانش پدید گردیده است نفهمی آن ها سبب بی عفتی آن ها شده»^۱.

بانو امین امتیاز آخری که برای زنان نسبت به مردان برشمرده به معنی نادانی و عدم آگاهی زنان نمی داند و به دانش و معرفت آنان قائل است.

^۱. همان.

نتیجه گیری

زن و مرد از نفسی واحد آفریده شدند و هر دو می توانند مسیر کمال را طی نموده و به معرفت حق دست یابند. بانو مجتهده امین به عنوان زنی عالمه و عارفه با برداشتی از تفاوت مردان و زنان در مظهریت صفات جمالی و جلالی خداوند راه رسیدن به کمال یا سلوک آنان را متفاوت می داند. عرفان ، به معنای شهود عظمت حق تعالی ، حاصل معرفت انسان به حضرت حق می باشد و این معرفت جز از طریق شناخت انبیا و قرآن و امامان (علیهم السلام) و پیروی از آنان به دست نمی آید و عارف حقیقی کسی است که قواعد عرفان را از مقربان درگاه حق و اولیای واقعی گرفته باشد. اوبدون عبادت نمی تواند خود را به معرفت الهی نزدیک سازد و عبادت هم بدون معرفت و نیت صادقه ، ارزش ندارد. با کنکاش در آثار این عالمه ی عارفه تفاوت در وظایف زنان نسبت به مردان سرچشمه ی این تفاوت است. علاوه بر آن ایشان راه سلوک زنان را نسبت به مردان سهل تر می دانند و آن را در رقت قلب، عاطفه و محبت غریزی، بردباری، فعالیت بیشتر در امور خیریه و خانه نشینی و انزواء در نظر می گیرد.

فهرست منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، علل الشرایع، قم: کتابفروشی دآوری، ۱۳۸۵.
۲. العبدالخانی، ساجده، اسلام و مدیریت زن در خانواده، پژوهش های معنوی، آذر ۱۳۹۶.
۳. بیگم امین، نصرت، روش خوشبختی، تهران: انتشارات گنبدهای فیروزه ای، ۱۳۸۸.
۴. _____، سیر و سلوک، بی جا، انتشارات گلبهار، ۱۳۹۴.
۵. بیستونی، محمد، حقوق زن از دیدگاه قرآن، تهران: بیان جوان، ۱۳۸۲.
۶. جوادی آملی، عبدالله، زن در آینه جلال و جمال، قم: مرکز نشر اسراء، ۱۳۷۸.
۷. _____، زن و سلوک عرفانی، مجله پاسدار اسلام، شماره ۳۱۰، ۱۳۸۱.
۸. حسین خانی، هادی، نقش زن در خانواده از دیدگاه قرآن، مجله شمیم یاس، آبان ۱۳۸۴، شماره ۳۲.
۹. حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۴، تهران: اسلامیه، ۱۳۹۱.
۱۰. حسن زاده آملی، حسن، فصوص الحکم بر فصوص الحکم. بی جا: نشر مرکز فرهنگی رجاء، ۱۳۸۶.
۱۱. ربانی گلپایگانی، علی، عقاید استدلالی، بی جا، نصایح، ۱۳۸۱.
۱۲. رودگر، محمدجواد، عرفان در مکاتب مختلف، مطالعات راهبردی زنان، ۱۳۸۱، شماره ۱۶.
۱۳. زینی، مهری؛ یدالله جلالی پندری، زنان و سیر و سلوک عرفانی، دوره ۳، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۸.
۱۴. صدرای شیرازی، محمد ابن ابراهیم، «تفسیر القرآن الکریم»، قم: انتشارات بیدار، ۱۳۶۶.

۱۵. طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۱۶، بیروت-لبنان: مؤسسه اعلمی، بی تا.
۱۶. طیب، عبدالحسین، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات اسلام، ۱۳۸۷.
۱۷. طاهری نیا، احمد، زن و کیفیت حضور او در اجتماع از منظر قرآن، معرفت، ۱۳۸۵، شماره ۱۰۷.
۱۸. عمید، حسن، فرهنگ لغت عمید، تهران: اشجع، بی تا.
۱۹. عماری الهیاری، زهرا، جایگاه محوری زن در تحقق هدف آفرینش و تکوین جامعه الهی، خبرگزاری مهر، اسفند ۱۳۹۷.
۲۰. قیصری، داوود، شرح فصوص الحکم قیصری، تهران: نشر بوستان، بی تا.
۲۱. قرائتی، محسن، تفسیرنمونه، ج ۱، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳.
۲۲. مطهری، مرتضی، مسأله حجاب، تهران: انتشارات صدرا، بی تا.
۲۳. مکارم شیرازی، ناصر، «تفسیر نمونه»، تهران: انتشارات دار الکتب الاسلامیه، نوبت اول، ج ۲۲، ۱۳۷۴.
۲۴. موسوی خمینی، روح الله، رساله توضیح المسائل، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۲، مسأله ۲۴۱۴.
۲۵. _____، جلوه های رحمانی : نامه عرفانی حضرت امام خمینی به حجه الاسلام و المسلمین حاج سید احمد خمینی، تهران: معاونت فرهنگی هنری بنیاد شهید انقلاب اسلامی، ۱۳۷۱.
۲۶. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت: مؤسسه الطبع و النشر، ۱۴۱۰ ه ق.
۲۷. مصباح یزدی، محمدتقی، جامی از زلال کوثر، تحقیق و نگارش محمد باقر حیدری، قم: مرکز انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ پنجم، ۱۳۸۴.
۲۸. محیی الدین (ابن عربی)، اکبر، فتوحات مکیه، مترجم: محمد خواجوی، بی جا: مولى، ۱۳۹۳.
۲۹. جمعی از نویسندگان، اوصاف و ویژگی زن در قرآن و روایات، بی جا: بی نا، بی تا.

۳۰. عباسی فردویی، غلامعلی، زن و اسوه های آسمانی، قم: انتشارات زائر، ۱۳۸۸.

31 <http://morsalun.ir>

32 <https://fa.wikipedia.org/wiki>